

літературно-мистецький та публіцистичний журнал. Видає Спілка українських письменників Словаччини, Пряшів.

DUKLA –
literárno-umelecký
a publicistický časopis.
Vydáva Spolok
ukrajinských
spisovateľov
na Slovensku, Prešov.

Financované Ministerstvom
kultúry SR

РЕДКОЛЕГІЯ:

ІВАН ЯЦКАНИН,
головний редактор,

**СТЕПАН ГОСТИНЯК,
ЯРОСЛАВ ДЖОГАНІК,
ПРОКІП КОЛІСНИК
ГАННА КОЦУР,
СЕРГІЙ МАКАРА.**

Графічне оформлення
Ладислава Цупера

Виходить раз на два місяці.
Передплатна ціна на рік –
60 крон.

Адреса редакції:
080 01 Prešov, ul. Požiarická 17,
телефон: 733 435, 732 338

Комп'ютерний набір
EXCO s.r.o., Prešov,
телефон, факс: 091/725 061

Rozširuje PNS, objednávky na
predplatné prijíma každá poš-
ta, doručovateľ, predajňa PNS
a stredisko PNS. Objávky
do zahraničia vybavuje PNS a. s.,
ES-vývoz tlače, Košická 1,
813 81 Bratislava.

Іван Яцканин Категоричний імператив, або Інколи плачуть і чоловіки.....	2
Юліус Панько Хрест життя	6
Ян Парандовський Робінзонів курінь	9
Юрій Бача На Пагорбі Слави чи смутку?	11
Микола Мушинка Музикант з абсолютним слухом і широким серцем (З нагоди смерті Юрія Костюка /1912-1998/).....	17
Федір Ковач Іван Багрянний і його роман «Сад гетсиманський» (закінчення)	22
Микола Неврлий Маланюк і Багрянний (Дві концепції визволення України)	30
Йолана Голенда Українська перекладна література на Закарпатті та Східній Словаччині до 1945 року	36
Марта Дольницька Життя, віддане фортепіанній музиці (До ювілею піаністки Дарії Гординської – Каранович)	43
Микола Штець Стан і статус церковнослов'янської мови на Пряшівщині	45
Ян Юрчо Примітки до словацької літератури 1997 року. /Прозова творчість.../	50
Ігор Павлів Ти можеш заховатися від мене	56
Ми з тобою однаково хворі	56
Така безмежна глибина очей	56
Мое життя тепер...	56
Зірка впала з неба	56
Микола Мушинка Перша українська монографія про Михайла Балудяньського	57
Омелян Довганич Нове дослідження в історії Закарпаття	60
Микола Неврлий Модерна українська мала проза	62
Історія літератури руснака з українською свідомістю (-мм-)	64
Микола Неврлий Вибрані праці Івана Дзюби	68
Прокіп Колісник Учитель.....	71
Друковане в «Дуклі» 1998 року	84

НОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ В ІСТОРІЇ ЗАКАРПАТТЯ

Приємно взяти в руки нову монографію з історії краю, тим більше, коли вона написана молодим дослідником. Роман Офіцинський у 1996 році захистив кандидатську дисертацію на тему «Політичний розвиток Закарпаття у складі Угорщини (1939-1944)», а уже в 1997 році в Києві видав на цю тему солідну книгу. Це не просто передрук дисертації, а допрацьоване і доповнене багатьма новими фактичними матеріалами дослідження з джерелами, додатками, іменним покажчиком, списком його наукових праць за 1986-1996 роки. Видання варте того, щоб про нього сказати вагоме слово.

Книга, передмову до якої написав професор В.Є.Задорожний, побудована за проблемно-хронологічним принципом. На відміну від дисертації має три (а не два) розділи: «Політико-правова ситуація», «Політична думка і політична діяльність», «Партії та громадські організації», з відповідними параграфами.

Автор віддав належне своїм попередникам, які торкалися деяких питань і узагальнень історії Закарпаття цього періоду, толерантно проаналізував видану літературу різних історичних шкіл та ідеологічних напрямків, вперше широко дослідив такі проблеми, як запровадження і діяльність регентського комісаріату Підкарпатської території, розгляд підкарпатських проблем у раді міністрів Угорщини, парламентську діяльність угорських депутатів.

Крім цього, він показав дипломатичні зусилля уряду Карпатської України в екзилі, політичні орієнтири підкарпатських членів державної рди Чехословацької республіки в Лондоні та інші. Це й дало йому можливість розгорнути цікаву й аргументовану розповідь про маловідомі проблеми історії краю періоду другої світової війни,

з новими підходами і характеристиками подій.

У глибоко аналітичному розділі про окупацію Карпатської України угорськими військами у 1939 році він подає архівні цифри про полеглих, але цілком слушно зауважує, що й досі немає точних даних про загиблих січовиків, угорських і чехословацьких військових в дні окупації, що часто вносить плутанину у висвітлення цієї проблеми.

Автор ретельно досліджує створення і запровадження регентського комісаріату в краї після військової адміністрації, дає характеристику основному документу з цього питання, розглядає діяльність кожного регентського комісара, приділивши більше уваги М. Козмі, якого, як і інших, варто оцінювати не лише за тодішніми офіційними документами, але й іншими, які показують його, як реваншиста, організатора окупації Закарпаття і запеклого противника автономії Підкарпатської території. І в цьому відно-

Роман ОФІЦИНСЬКИЙ

ПОЛІТИЧНИЙ РОЗВИТОК
ЗАКАРПАТТЯ
У СКЛАДІ УГОРЩИНИ
(1939-1944)

шенні дослідник, розглядаючи різні проекти автономії, прилучив до уже відомих раніше фактів і нові, які доповнюють і поглиблюють розуміння цього питання.

В монографії ґрунтовно показано угорську національно-культурну політику в краї, зроблено правильний висновок про те, що на порядку денному угорської держави в галузі цієї політики було «поетапне втілення стратегічної мети: повна мадяризація краю». Для її реалізації перетворювалися в життя такі форми і методи, як переміщення українських залізничників, вчителів, інших службовців вглиб країни для вивчення угорської мови і здобуття угорського духу, скорочення народних і горожанських шкіл і гімназій, утворення паралельних угорських класів і нових угорських шкіл, конфіскація українських книг. Йшла етнічна чистка учительських кадрів і направлення в Закарпаття вчителів з Угорщини. Переслідувалося і єврейське населення.

В монографії вперше досить широко відображена парламентська діяльність провідних угорських депутатів у державних зборах Угорщини, подана характеристика діяльності А. Бродія, С. Фенцика, О. Ільницького та інших, як у парламенті, так і їх ставлення до внутрішньополітичних проблем краю.

В окремому розділі розглядається життя та діяльність політичних партій та громадських організацій з введенням в науковий обіг певних архівних документів і матеріалів.

Змістовними і цінними є й ті сторінки монографії, що стосуються дипломатичних зусиль уряду Карпатської України в екзилі. Вони написані виключно за архівними документами кримінальної справи на колишніх міністрів Карпатської України С. Клочурака, Ю. Перевузника, М. Долиная. Тут розглядаються два меморандуми до найвищих осіб Німеччини, копії яких збереглися у Ліквідаційній канцелярії колишнього уряду Карпатської України (до речі, вони надруковані в монографії у розділі «Додатки»).

Докладно розглядаються і політичні орієнтири підкарпатських членів державної ради Чехословацької республіки в Лондоні, зокрема діяльність П. Цібере та І. Петрущака. Нові матеріали для аналізу їх роботи взяті з кримінальної справи репресованого закарпатського поета А. Патруса-Карпатського, який листувався з П. Цібере з актуальних проблем історії краю періоду другої світової війни.

В контексті політичної думки і діяльності політичних сил Закарпаття 1939-1944 років аналізуються і позиції закарпатських комуністів у цей період, оцінюються відомі документи Комінтерну з питань підпільної боротьби на території Угорщини, розглядаються судові процеси над комуністами й безпартійними патріотами в роки війни і дається оцінка репресивним заходам угорської влади щодо учасників антифашистського руху.

Автор монографії справедливо піддає критиці упорядників рукописної праці О. Борканюка «Про події на Закарпатській Україні до і після окупації 1939 року», які вихолощували з неї окремі висловлювання і факти, робили серйозні редакційні правки на шкоду автентичності документа.

В кінці зроблені глибокі і виважені висновки до всієї теми з 11 конкретними пунктами, подана солідна джерелознавча база, названа численна історична література.

Але, на нашу думку, при підготовці монографії розгляд політичного становища Закарпаття варто було б розпочати з Віденського арбітражу, оскільки це був фактичний початок окупації частини Закарпаття з містами Ужгород, Мукачево і Берегово, які опинилося уже в листопаді 1938 року під угорською окупаційною владою.

Напрошується уточнення і у викладі початку війни Угорщини проти Радянського Союзу. В монографії сказано так: на залізничні лінії Рахова і Мукачева здійснені повітряні напади з боку Радянського Союзу і піддано бомбардуванню м. Кошіце, де загинуло і поранено понад 300 угорських громадян (с. 38). Але після цього автор нічого

не говорить, що це була провокація, що над Кошіце з'явилися перефарбовані під радянські знаки німецькі літаки, про що свідчила телеграма начальника аеродрому цього міста, надіслана в Будапешт. Ці факти відомі уже давно. Але чому про них автор нічого не сказав? Тому у читача створюється враження, що Угорщина оголосила вступ до війни з СРСР після нападу радянських літаків на згадані міста.

Другий факт. Там, де мова йде про переслідування євреїв у роки війни (с. 84), дослідник наводить слова регента Угорщини М. Горті, який нібито «рішуче відхилив пропозицію зобов'язати євреїв носити спеціальні знаки, так само, як і виселити з країни». Рецензент добре пам'ятає цей період. І такого «рішучого відхилення» не було, всі євреї носили жовті зірки і потім були всі депортовані. Як і у попередньому прикладі, тут теж не було сказано автором, що це були лише слова, і недосвідчений читач може побачити в особі Горті захисника єврейського населення.

Відомо також, що до впливової групи закарпатських політичних діячів, яка складала список для угорського уряду на заміщення вакантних посад в органах державного управління, входили А. Бродій, М. Демко, О. Ільницький, Ю. Марина. Їх у Будапешті назвали «комісією чотирьох». Але автор монографії додав до цієї групи ще О. Бескида, який до неї не входив.

І, нарешті, у рецензованій праці події розглядаються не лише на території Закарпаття, яке входило до складу Угорщини, але й закарпатська еміграція в роки війни в Празі (Чехія), Лондоні (Англія), Москві (СРСР). Тому й напрошується думка на інший заголовок монографії, який би точніше й ширше відображав події навколо Закарпаття в роки війни.

Але, незважаючи на ці незначні зауваження, монографія дійсно відповідає сучасному розвитку історичної науки і вносить вагому частку в контекст історії України періоду другої світової війни.

**Омелян Довганич,
доктор історичних наук**

Модерна українська мала проза

George S.N. Luckyj, Modern Ukrainian Short Stories. Englewood, Colorado 1995, 230 стор..

«Модерна українська мала проза», впорядкована відомим дослідником новітньої української літератури Юрієм Луцьким і видана в США, являє собою антологію 15 новел і оповідань українських прозаїків — від В. Стефаніка до сучасного майстра короткого жанру

В. Шевчука. Дбайливо підібрані твори наших письменників подано двомовно — українською й англійською, що становить також педагогічне спрямування книжки. Перше видання цієї антології /1993/ з успіхом вживалося в США і в Канаді на університетських та ін. курсах української мови й літератури.

В короткій передмові читаємо: «Матеріал цієї антології репрезентує класичний період української літератури, деколи званий як модерністичний. Нині, в постмодерну добу беремо з того, що в українській літературі найкраще. Деякі з авторів /Вінграновський, Шевчук/ пишуть і сьогодні, але за вельми змінених обставин. Їхні ранішні твори, але й твори письменників 20-х років, не є датовані. Їх мова є й досі зразкова, така яка була тоді. Але